

Crítica

Castelló d'Empúries a través de mapes i plànols

RIBAS I TORRES, Pascual.
Atles de Castelló d'Empúries. Segles XVII al XIX.
 Ajuntament de Castelló d'Empúries.
 Figueres, 2001. 90 pàgines.

Els atles històrics són elements clau per al coneixement i la interpretació del passat d'un indret, però també per pensar com volem que sigui aquest indret en el futur. Cal sospesar l'herència del passat dels llocs, entendre tot el patrimoni acumulat al llarg dels segles, i posar aquesta visió històrica global al servei de qualsevol projecte de futur. En aquest sentit, els atles històrics són eines bàsiques per prendre la mida al territori.

Castelló d'Empúries té la sort de ser dels pocs municipis catalans que disposen del seu propi atlas històric. El referent més proper el teníem fins ara en l'*Atles de les ciutats de Girona* coeditat pel Col·legi d'Arquitectes i la Diputació de Girona, en el qual, junt amb moltes altres ciutats gironines, es reproduïen dos plànols de Castelló. Ara, el treball de Pascual Ribas recull la toponímia històrica del municipi de Castelló a partir de cartografia inèdita anterior al segle XX i dels capbreus i llevadors de comptes que comencen en el segle XV.

L'atles consta de dues parts. La primera és una transcripció de les explicacions i les notes marginals —que descriuen carrers i places, cortals i paratges del Castelló del segle XVIII— que es troben en un llibre de la paboria de Castelló d'Empúries dipositat a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Girona. És un llibre recopilatori

d'altres de més antics sobre establiments emfiteùtics de la paboria de Castelló, durant el període comprès entre els anys 1322 i 1563. La majoria de notes sembla que siguin de la segona meitat del segle XVIII, per la qual cosa representen una excel·lent actualització dels noms dels indrets i la recuperació dels que havien caigut en l'oblit.

A la segona part trobem la catalogació, reproducció i descripció de deu plànols que temporalment abracen quasi dos segles, des del 1629 fins al gener del 1809, i que denoten l'interès de cada moment per dominar el territori. Són plànols de procedència diversa (Biblioteca Nacional, Servicio Geográfico del Ejército, Arxiu Parroquial de Castelló d'Empúries, Ajuntament de Palamós), tot i que per nombre i interès destaquen els que es localitzen a l'Arxiu Capitular de la Catedral de Girona, proves documentals sobre terrenys delmables qüestionats per estaments eclesiàstics al llarg d'aquest període històric.

Castelló disposa, des d'ara, d'un document de referència per a futurs treballs d'investigació en geografia, història, toponímia, etc. A títol d'exemple, d'aquest atlas se'n poden valer els estudiosos que s'engresquin a fer una reconstrucció del paisatge de Castelló des del segle XVII fins avui, fent especial atenció en els canvis experimentats per elements tan singulars del paisatge atemporal com són el mateix recorregut de la Muga i els seus afluents, el traçat dels camins, els estanys (com el de Castelló, magníficament documentat), els pobles, les terres de conreu, les closes, etc. Però per sobre de tot, i tal com

diu el mateix autor, l'obra pot servir «per despertar el cuc de la curiositat i perquè sigui consultat pels castellanins de soca-rel [...] o bé senzillament guaitar-los [els plànols i mapes] per la bellesa dels seus dibuixos».

Anna Ribas

Calella, en estat de canvi

ESTEBA ZURBRÜGG, Miquel.
Calella, de la pesca al turisme.
 Quaderns de Palafrugell, núm. 10.
 Palafrugell, 2001. 218 pàgines.

Diuen que de calellencs de soca-rel en queden ben pocs, però també diuen que tothom que hi ha viscut, n'és descendent o hi té alguna relació que no sigui purament circumstancial afirma convençut que «ser de Calella» indica alguna cosa més que simple pertinença.

Sembla evident que, al costat d'indiscutibles condicionants genètics i hereditaris, hi ha també d'altres aspectes mediambientals, econòmics i socials que ajuden a modelar, si no a determinar, el caràcter dels individus i el de la comunitat que n'ha sorgit. El fet de formar part d'un grup, especialment si es tracta de petits nuclis endogàmics i autosuficients durant molts anys, comporta l'existència d'uns trets diferencials perceptibles des de l'exterior que esdevenen un senyal d'identitat i que expliquen els costums, el tarannà o la manera d'expressar-se propis d'una contrada.

Calella, com gairebé tots els indrets que s'han fet a si mateixos a força de constància, treball

i una gran voluntat de convivència, no n'és una excepció.

Per això està bé que hi hagi gent inquieta i preocupada per resseguir l'evolució històrica d'una localitat, gent com Miquel Esteba, un calellenc llicenciat en dret i administrador de finques, col·laborador habitual en revistes i setmanaris del Baix Empordà, capaç d'adonar-se de la importància d'aquests petits detalls que singularitzen cada poble i cada gent, i de percebre els trets que estableixen la particularitat de les diverses identitats.

I està bé que hi hagi institucions que canalitzin aquestes inquietuds a través de publicacions, com ara els Quaderns de Palafrugell, que garanteixen rigor i amenitat: llibres de caràcter informatiu, testimonial i divulgador que procurin sobrepassar el seu caràcter local —gràcies al qual esdevenen imprescindibles per als qui s'hi senten implicats directament (veïns i afillats)— i fer-se atractius per a tots aquells que encara tenen ganes de saber com es vivia prop o lluny de casa seva.

Inscrit en els paràmetres que defineixen la col·lecció, el llibre de Miquel Esteba fa un recorregut cronològic —sovint trencat per anades i vingudes que li serveixen per il·lustrar comparativament algun fet— de la petita història del poble, centrat espe-

cialment en el darrer segle. Després d'una breu introducció històrica que es remunta a l'època iberoromana, l'obra enceta el primer dels dos grans temes que l'ocupen: la pesca. Aquí, l'autor fa un retrat de la Calella de principi de segle –que inclou una relació detallada d'oficis (capellans, mestres agutzils, pescadors, barbers...), edificis (bars, fondes i botigues), embarcacions i tipus de pesca– en què queda palès l'esperit lluitador i solidari d'una vila que va sufragar la construcció de l'església, el cementiri i l'escola i que aviat va aprendre a organitzar-se laboralment i lúdica.

Després de l'incís, lògic i obligat, de la Guerra Civil i dels durs anys de postguerra, Esteba tracta un altre aspecte bàsic: el turisme, i ens dibuixa una Calella en constant estat de canvi, urbanístic i ocupacional, que comença, amb més o menys recels, a deixar-se influir per una nova estètica i uns costums més liberals provinents d'arreu d'Europa.

El boom turístic, que va arribar al seu punt més alt durant la dècada dels 60 i 70 i que, com a la resta del país, afectà la majoria de poblacions costaneres, va suposar un esforç per adaptar-se a una nova situació per a la qual no estaven preparats a causa d'una manca total d'infraestructures: un trasbals que van afrontar amb més enginy que recursos, sobretot els particulars, i al qual es van sotmetre de gust davant l'engrescadora perspectiva econòmica que això els reportaria. En un estil planer i entenedor, l'autor elabora un text reeixit que compagina les dades històriques, extretes d'un copió

material fotogràfic en bona part inèdit, i de diversos documents i textos literaris, amb la presència d'anècdotes i pinzellades de la vida quotidiana que hi aporten una nota pintoresca i el fan tan suggestiu com de bon llegir.

Jordi Sàbat

Un temple i el seu entorn

JIMÉNEZ, Àngel.
L'església parroquial del monestir de Sant Feliu de Guíxols.

Editat per: Parròquia de la Mare de Déu dels Àngels –Monestir–, amb la col·laboració d'Estudis Guixolenes i el suport de la Diputació de Girona. Sant Feliu de Guíxols, 2001. 95 pàgines.

Ens trobem davant el vint-i-dosè títol de la col·lecció Sant Feliu, dedicada a mostrar en clau divulgadora el patrimoni cultural eclesial de les nostres comarques. En aquest cas, l'autor ens ofereix un text molt didàctic sobre l'evolució diacrònica d'un espai religiós concret: l'església parroquial del monestir de Sant Feliu de Guíxols.

El discurs narratiu es divideix en dues parts ben diferenciades. En la primera se'ns presenta una síntesi històrica i cultural que transcorre des de les fases fundacionals del llogarret –que a mitjan segle X donaren lloc al primer cenobi benedictí– i la seva evolució fins avui. A través d'un argument acompanyat per una rigorosa documentació històrica, artístic-arqueològica i fotogràfica, ens descriu les vicissituds històriques del monument

des de les primeres obres, que van aprofitar elements preexistents, en un context romànic (s. X-XIII), passant per les reformes gòtiques de l'església (s. XIV i s. XV) i la nova sagristia (s. XVI), fins a l'ampliació barroca (s. XVIII). Totes aquestes aportacions, més els canvis socioculturals i litúrgics del segle XIX –en què l'església esdevingué ja parròquia secular– i les restauracions i actuacions endegades al segle s. XX, acabaren de configurar el seu aspecte actual.

En la segona part, l'obra pren el format de guia i ens proposa una visita molt detallada a través d'un itinerari, fotografies i explicacions sintètiques per aprofundir en el coneixement de l'església i els seus annexos; un passeig que a partir de divuit punts clau –com la porta Ferrada, les torres del Fum i del Corn, l'interior de l'església amb les seves capelles, l'arc de Sant Benet, els objectes litúrgics, el monestir...– convida els visitants a descobrir el passat de la parròquia.

En resum, es tracta d'una publicació molt amena i entenedora de caire local que en gairebé

cent pàgines ens parla no només de la història d'un edifici singular sinó també dels factors socials, econòmics i culturals que hi influïren. Àngel Jiménez demostra ser un bon coneixedor de la història guixolenc: capítol a capítol va descabdellant el fil històric per ensenyar-nos amb tot de detalls l'evolució del complex arquitectònic. No s'està tampoc d'esmentar les dificultats en l'estudi, motivades en gran part per la dispersió de molta documentació conventual i obres d'art, ni de valorar les diferents restauracions i intervencions.

L'objectiu de difondre el patrimoni cultural resta complet amb un discurs clar i precís, amb notes històriques però sense cansar-nos amb una descripció massa feixuga, en el qual les diferents fases constructives ens evoquen uns temps passats; una dialèctica de les societats pretèrites i actuals ganxones amb la divinitat i amb la seva pròpia història que ha donat com a fruit una obra emblemàtica del municipi.

Xevi Sintes

L'Alt Empordà a l'abast

Institut Cartogràfic de Catalunya.
Atles de l'Alt Empordà.
Col·lecció Atles Comarcals de Catalunya. Diputació de Girona i Institut Cartogràfic de Catalunya. Barcelona, 2000. 247 pàgines.

El complet i voluminós *Atles de l'Alt Empordà* que ha publicat recentment l'Institut Cartogràfic de Catalunya en col·laboració amb la Diputació de Girona